

“Tafakkur”ning serjilva olami

Zulfiya Qurolboy qizi o'zbek adabiyotida o'ziga xos qalam tebratayotgan ijodkorlardan biridir. Uning rang-barang mavzularda yozayotgan hikoyalari o'quvchilar tomonidan sevib o'qilmoqda. Yozuvchi asarlari turli mavzularda bo'lsa ham, ularni birlashtirib turgan yagona jihat bor. Bu hayot voqeliklarini sinchiklab kuzatish, ularni ko'ngil hissiyotlari prizmasidan o'tkazib, qog'ozga tushirishga urinishdir.

Zulfiya Qurolboy qizi asarlarini tadqiq etgan adabiyotshunos olim Umarali Normatov adiba ijodi haqida fikr yuritarkan, jumladan, shunday yozadi: *“Zulfiyaning bir vaqtlar tanqidchilikda mensimay qaraladigan, uncha xush ko'rilmaydigan ijtimoiylikdan xoli sof “ko'ngil mayllari nag'malari” talqini adabiy tajribalari yo'lidan borib yaratgan qator hikoyalari, ayniqsa, “Yozsiz yil” o'zining badiiy-ma'naviy ta'sir kuchi jihatidan sof ijtimoiy yo'nalishdagi yetuk asarlardan aslo qolishmaydi”¹.*

Ijodkorning “Ayol”, “Kelin”, “Ko'lanka”, “Qadimiy qo'shiq” kabi hikoyalari kuchli hissiyoti bilan kitobxonni o'ziga jalb etadi. Ayniqsa, “Tafakkur” hikoyasini mutolaa qilgan o'quvchi undagi voqealar rivojidan junbushga keladi. Hikoya yuqori iste'dod bilan yozilganligi bois kitobxon bosh qahramon kulfatlari, fojialari, azoblaridan qiynaladi va birga mashaqqat chekadi.

Asar dastlabki jumllaridanoq o'quvchida qiziqish uyg'otadi. Yozuvchining qishloq iqlimini tasvirlashda foydalangan ajoyib jumllarini o'qigan kitobxon beixtiyor hikoya bilan birga yashay boshlaydi hamda undagi qishloqning takrorlanmas tabiati bilan nafas oladi:

“Bu yerning yozi izzattalab bo'ladi, kechikibroq keladi-yu, vaqtliroq ketishga shoshiladi, go'yo kutguvchilarning badiga urib ketmay degandek, yoz gird atrofini tepaliklar-u, undan narisi purviqor tog'lar bilan qurshalgan dasht

¹ www.ziyouz.com

qishloqni bir qur ko'zdan kechiradi-da, bahor poyiga ilashib qolgan yashil etaklarini yig'ib olib, olislarga ketib qoladi”².

Qishloqning ob-havo inijliklari, chuvalchang-u qurbaqasi bisyor bo'lgan suvi, aholining uy-joyi, ekini, tilining qarluq lahjasida ekanligi kabilar bilan voqealar rivoji boshlanadi.

Hikoyada tog' orasida joylashgan “... *sirtidan qaragandayoq zerikarli ekanligi ko'rinib turgan qishloqdagi hayot tarzi*”³da o'sib ulg'aygan, “*oynai jahon*”⁴deb atalmish mo'jizani ko'rib katta bo'lgan”⁴, tegirmonchining o'g'li, kuchli tafakkur va iste'dod egasi bo'lgan Tangriberdining kechmishlari bayon etiladi.

Tangriberdi bolaligida raisning hovlisidagi “dilbuzar”da shaxmat o'yinini ko'rib, unga ishqiboz bo'lib qoladi. Bu ishqibozlik asta-sekin kuchayib borib, tinmay mashq qilish natijasida Tangriberdini noyob iste'dod egasiga aylantiradi. Lekin uning o'zi kabi tegirmonchi bo'lishini xohlagan otasi Dovul tegirmonchi Tangriberdining foydasiz o'yinlarga vaqt ketkazishiga qarshi. Hamma muammolar ota-bolaning bir-birini tushunmasligi hamda o'zlaricha haqligi natijasida paydo bo'ladi. O'glining shaxmatdan boshqa narsa bilan ishi yo'qligini sezgan ota unga shaxmat o'ynashni taqiqlab qo'yadi, hatto musobaqaga borishiga ham ruxsat bermaydi. Chunki uni faqat daromad keltiradigan ishlargina qiziqtirar edi. Bunga yoshligida ocharchilikdan onasi, akasi, ikki singlisining o'lgani, Dovulbekning o'zi esa ochlikdan zo'rg'a tirik qolgani sabab bo'ladi. U o'lib qolishdan qo'rqib hamma narsani, hatto toshni ham og'ziga solib chaynaydi. Oradan yillar o'tsa ham ochlik yillaridan qolgan ana shu xotiralar uni tark etmaydi. Uningcha, yana qachonlardir ochlik bo'ladi va u bunga tayyor turish uchun yerto'lasida yog', bug'doy saqlaydi.

Dovul tegirmonchi o'z o'g'liga to'kin – sochin kelajakni barpo etib bermoqchi bo'lib, farzandining ayanchli bir qismatga yuz tutishiga sababchi bo'ldi. Hikoya boshida u qattiqqo'l, shafqatsiz kishi sifatida ko'ringan bo'lsa, asar oxiriga

² Zulfiya Qurolboy qizi. Qadimiy qo'shiq. – Toshkent: O'zbekiston, 2012. 11-b.

³ Zulfiya Qurolboy qizi. Qadimiy qo'shiq. – Toshkent: O'zbekiston, 2012. 12-b.

⁴ Zulfiya Qurolboy qizi. Qadimiy qo'shiq. – Toshkent: O'zbekiston, 2012. 13-b.

borib uning qanchalik mehribon, farzandi uchun hamma narsaga tayyor ota ekanligi ko'rinadi.

Inson qismati bunchalar murakkab, bunchalar sirli bir mo'jiza ekanki, o'g'lining shaxmat o'ynashi uchun tish-tirnog'i bilan qarshi turgan ota hikoya oxirida o'z qo'llari bilan o'g'li uchun shaxmat donalarining har birini yasayotganida otaning ko'nglidagi pushaymonlik va umid o'quvchini larzaga soladi.

Tangriberdi garchi bir umr to'shakka mixlanib qolgan, xotirasini yo'qotgan bo'lsa-da, lekin kuchli tafakkuridan bir uchqun qoladi. U hech narsani eslay olmasa ham shaxmat o'ynashni yodidan chiqarmaydi. Bir kuni televizorda shaxmat musobaqasiga oid ko'rsatuvda jahon chempioni bilan jahon chempionligiga da'vogar o'rtasidagi keskin jangni ko'radi. Tangriberdi jahon chempionining har bir harakatini diqqat bilan kuzatib o'tiradi. Jahon chempionining qo'li "ot"ning boshidan tutganda u shunday deydi:

*" – Yo'q! Yo'q! "Ot"ni qo'ya tur! "Rux"ni c 8dan c 4ga yur! Shunda ... Ana shunda!.. "*⁵.

Hikoya ana shu jumlar bilan nihoyasiga yetadi. So'nggi xulosani yozuvchi o'quvchining o'ziga havola etadi. U ataylab muallif bahosi berish, joiz bo'lsa, hukm chiqarishdan o'zini tiyadi. Adiba o'quvchini hayot oqimiga tashlab qo'yadi. Lekin bu oqim muallifning estetik g'oyasi, matlabi bilan yo'g'rilgan bo'ladi. Natijada, o'quvchi hayotni "muallif aralashuvi"siz, boricha qabul qiladi.

Asar tili o'rinli ishlatilgan dialekt hamda jonli xalq so'zlashuv unsurlariga boy. Ayniqsa, personajlar nutqida jonli so'zlashuv tili, individual so'zlashuv unsurlari, sheva elementlarini ishlatish personajlarning saviyasi, ko'nikmalari, muhiti va nihoyat, ularning betakror individual xarakter qirralarini ochishga xizmat qilgan.

⁵ Zulfiya Qurolboy qizi. Qadimiy qo'shiq. – Toshkent: O'zbekiston, 2012. 65-b.